

Aktual

İqtisadiyyatımızı təhlükə gözləyirmi?

Hazırda ABŞ, İsrail və İran arasındakı hərbi toqquşma yalnız regional təhlükəsizlik məsələsi deyil, global iqtisadi arxitekturanı silkələyən sistemli risk faktoruna çevrilib. Enerji bazarlarında kəskin dalğalanmalar, logistika xərclərinin artması, maliyyə bazarlarında volatilliyin yüksəlməsi və investor davranışının dəyişməsi bu qarşıdurmanın iqtisadi konturlarını müəyyənləşdirir. Enerji ixracatçısı və geostrateji tranzit ölkə kimi Azərbaycan üçün belə bir müharibə ssenarisində qısamüddətli gəlir effekti, həm də orta və uzunmüddətli struktur risklər formalaşdırır.

Münafişenin ilk və ən dərhal təsiri enerji bazarları üzərindən hiss olunur. Ekspertlər bildirirlər ki, İranın yerləşdiyi coğrafiya dünya neft tədarükünün mühüm hissəsinin keçdiyi strateji arteriyalara nəzarət baxımından kritik əhəmiyyət daşıyır. Hərbi eskalasiya təklif şoku riskini artırır və qiymətləri yuxarı istiqamətdə hərəkətə gətirir. Azərbaycan üçün bu, ilkin mərhələdə fiskal baxımdan müsbət signal deməkdir. Ölkənin enerji ixracı əsasən SOCAR vasitəsilə həyata keçirilir və neft gəlirlərinin əhəmiyyətli hissəsi Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu üzərindən büdcə sistemində inteqrasiya olunur. Qiymət artımı dövlət gəlirlərini yüksəldir, valyuta ehtiyatlarını möhkəmləndirir və qısamüddətli fiskal manevr imkanlarını genişləndirir.

Lakin enerji qiymətlərində artımın avtomatik olaraq uzunmüddətli rifah artımı demək olmadığını nəzərə almaq vacibdir. Müharibə fonunda yüksələn qiymətlər eyni zamanda global iqtisadi artım tempini zəiflədə bilər. Enerji bahalaşdıqca istehsal və nəqliyyat xərcləri artır, inflyasiya təzyiqi güclənir və iri iqtisadiyyatlarda monetar siyasət sərtləşir. Bu proses davamlı xarakter alarsa, dünya üzrə neftə tələbatın azalması riski yaranır. Nəticədə Azərbaycan üçün ilkin gəlir artımı sonradan qiymət volatilliyi və gəlir qeyri-sabitliyi ilə əvəzlənə bilər. Enerji bazarlarında belə "şok-düzəliş" siklləri neft ixracatçısı ölkələr üçün ən böyük makroiqtisadi risk mənbəyidir.

Təhlilçilərin fikrincə, digər mühüm kanal ticarət və idxal strukturudur. Azərbaycanla İran arasında iqtisadi əlaqələr əsasən idxal yönümlüdür və bir sıra ərzaq, kənd təsərrüfatı və sənaye məhsulları bu marşrut üzərindən təmin edilir. Müharibə şəraitində sərhəd ticarətində fasilələr, logistika xərclərinin artması və ödəniş mexanizmlərində çətinliklər yaranı bilər. Bu isə daxili bazarda qiymət artımını sürətləndirə, xüsusilə ərzaq seqmentində inflyasiya təzyiqini gücləndirə bilər. Enerji gəlirlərinin artması manatın nominal sabitliyini qorumağa yardım etsə də, idxal olunan malların bahalaşması real gəlirlər üzərində təzyiq yaradır və alıcılıq qabiliyyətini azalda bilər.

Belə şəraitdə makroiqtisadi tənzimləmə daha mürəkkəb xarakter alır. Azərbaycan Mərkəzi Bankı inflyasiyanın sürətlənməsi fonunda faiz siyasətini sərtləşdirmək məcburiyyətində qala bilər. Lakin faiz dərəcələrinin yüksəldilməsi kredit bazarını daraldır və real sektorda investisiya aktivliyini zəiflədir. Digər tərəfdən, monetar yumşalma inflyasiyanın nəzarətdən çıxması riskini artırır. Bu ikili dilemma müharibə ssenarisinin ən həssas iqtisadi aspektlərindən biridir və balanslaşdırılmış siyasət tələb edir.

Tranzit və logistika sektoru isə həm risk, həm də potensial imkan daşıyır. Yaxın Şərqdə təhlükəsizlik mühiti pisləşdikcə bəzi beynəlxalq marşrutların alternativləşdirilməsi zərurəti yaranı bilər. Azərbaycan Orta Dəhliz üzərində yerləşdiyi üçün əlavə yük axınlarını cəlb etmək potensialına malikdir. Lakin regional risklərin artması sığortə haqlarını və daşıma xərclərini yüksəldərsə, tranzit gəlirlərinin xalis effekti gözlənilədiyi qədər yüksək olmaya bilər. Geosiyasi

“

Azərbaycan üçün bunun müsbət cəhəti neft və qızıl qiymətinin artmasıdır

Müharibə zamanı sərhədlərin bağlanması və ya daşımaların çətinləşməsi malların təklifini azalda bilər ki, bu da qiymət artımına səbəb olar

qeyri-müəyyənlik logistika üstünlüyünü yalnız sabitlik mühitində iqtisadi dividendlərə çevirə bilər. Xarici investisiyalar müharibə ssenarisinə ən həssas seqmentlərdən biridir. Qlobal investorlar qeyri-müəyyənlik artıqca riskdən qaçmağa üstünlük verir və kapitalı daha təhlükəsiz aktivlərə yönəldirlər. Enerji sektorunda yüksək qiymətlər müəyyən investisiya marağı yaratsa da, qeyri-neft sektorunda risk priminin artması layihələrin ertələnməsinə səbəb ola bilər. Azərbaycan iqtisadiyyatının uzunmüddətli dayanıqlılığı məhz şaxələndirmə səviyyəsinə asılıdır və geosiyasi şoklar bu prosesi ləngidərsə, struktur balans daha həssas vəziyyətə düşər.

■ Mövzu ilə bağlı iqtisadçı-ekspert Xəlid Kərimli müharibənin iqtisadi təsirləri region üçün neqativdir: "Azərbaycan üçün bunun müsbət cəhəti neft və qızıl qiymətinin artmasıdır. Əsas məsələ isə neft qiymətinin artmasıdır.

Məhz bu tendensiya daxil olan valyutaların həcmi artıracaq. Amma bunun çoxlu neqativ tərəfləri də var. Azərbaycana gələn yüklər əsasən İrandan gəlir. Şimal-Cənub Nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə Çindən gələn yüklərin əhəmiyyətli hissəsi də İranın Bəndər-Abbas limanı üzərindən bizə çatır. Eləcə də Azərbaycanla Naxçıvan üzərindən Türkiyədən yükdaşımaların bir hissəsi İran üzərindən keçir. Azərbaycanın İranla ticarəti böyük həcmdə olmasa da, kifayət qədərdir. Xüsusən ərzaq məhsulları, bir sıra gündəlik istifadə olunan məhsullar, texniki məhsullar məhz İrandan alınır. İranın Bəndər-Abbas limanı üzərindən daşımalara bu müharibə problemlər yaradacaq. Bunun əvəzində Poti limanı yüklənəcək, Poti limanının da yükdaşıma tutumu var. Təbii ki, müharibə yaxşı heç nə verməz. Ölkələr o zaman inkişaf edir ki, ətrafında inkişaf etmiş dövlətlər olsun. İran müharibəsi bəzi məhsulların, logistik xərclərin bahalaşmasına gətirib çıxara bilər. Ümid edək ki, müharibə uzunmüddətli olmayacaq, 1-2 həftəyə dayanacaq".

■ Mövzu ilə bağlı iqtisadçı-ekspert Akif Nəsirli deyib ki, İran Azərbaycan üçün mühüm ticarət tərəfdaşlarından biridir və bir çox kənd təsərrüfatı məhsulları, tikinti materialları və müxtəlif istehlak malları bu ölkədən idxal olunur:

"Müharibə zamanı sərhədlərin bağlanması və ya daşımaların çətinləşməsi malların təklifini azalda bilər ki, bu da qiymət artımına səbəb olar. Bundan əlavə, nəqliyyat xərcləri artı bilər. Alternativ marşrutlardan istifadə daha baha başa gəlir. Eyni zamanda, regionda qeyri-müəyyənlik valyuta bazarına da təsir göstərə bilər. Bu da idxal mallarının qiymətinin artmasına gətirib çıxara bilər. Təsirin nə qədər olacağı isə müharibənin miqyasından asılıdır və müddətindən asılıdır".